

Н. В. Симоніна,
канд. філол. наук

УДК 007: 304: 659.3: 621.397.13

«Сюжет» як форма журналістського телевізійного матеріалу

Висвітлено питання застосування терміна «сюжет» на ознаку форми телевізійного журналістського матеріалу. З огляду на узагальнення етимології терміна «сюжет», його літературознавчого та мистецтвознавчого застосування, широкого використання поняття у практиці світових телеканалів та крізь призму практичного застосування у редакціях програм українського телебачення, наведені аргументи на користь легалізації терміна «сюжет» для українського журналістикознавства щодо телевізійного мовлення. Розглянуто застосування терміна «сюжет» у контексті наявної термінології, зокрема поняття «телевізійного репортажу», подано визначення поняття «сюжет на телебаченні» (відеосюжет). Окреслено застосування телевізійних інструментів, характерних для сюжетів різних жанрів (інформаційний, аналітичний, художньо-публіцистичний).

Ключові слова: телебачення, сюжет, репортаж, відеоряд, журналістика, жанри.

Поняття «телевізійний сюжет», «сюжет», «відеосюжет» існує в українській телевізійній практиці як форма матеріалу, що виходить в ефір у межах певної програми. Це поняття широко вживається практиками телебачення на ознаку журналістського матеріалу, причому, різних жанрів [1]. Натомість українське журналістикознавство досі офіційно не називає сюжетом те, що існує й активно застосовується у телевізійній практиці. А якщо йдеться про науку, здебільшого це поняття вживається у навчальних посібниках, але його визначення не подається. Зокрема М. Недопитанський вживає слово «сюжет» на ознаку журналістського матеріалу в інформаційній програмі. Наприклад: «Щоб досягти ефекту «маленького кіно», репортерів треба розпочати творення свого **сюжету** не з його текстової частини, а з перегляду знятого відео»; «Хронометраж **сюжету** – дві з половиною хвилини»; «Осердям виділеного вище **сюжету** є рольова дія самого репортера – під виглядом наркомана» [2, 53–56].

З метою зблизити журналістську науку та практику, спробуємо знайти аргументи, що дозволять вільно застосовувати у журналістській науці поняття «сюжет».

Етимологічний словник української мови трактує поняття «сюжет» як сукупність подій, дій, що визначають характер зображуваного [3]. Сюжет (*фр.* sujet – тема, предмет від *лат.* subjectum – підмет, суб'єкт). У літературі сюжет – це система подій у творі, через які письменник розкриває характери персонажів і зміст самого твору [4].

Що відбувається у телевізійному сюжеті? Сюжет у програмі новин містить у собі подію

або сукупність подій, тему, що розгортається, сюжет у публіцистичній програмі містить у собі події і дії, що визначають його форму.

Якщо розглядати сюжет як один з найважливіших компонентів композиції, то це певний порядок, в якому розгортаються події твору [5]. У телевізійному сюжеті події чи подія, тема розгортаються теж у певному порядку, відповідному до традиційної композиції твору – від зв'язки через кульмінацію до розв'язки. У пліні події виявляють себе персонажі, які діють у творі [6]. У телевізійному сюжеті – це персонажі, які коментують ті чи ті події, причетні до їх розвитку, винні у тому, що події ці сталися і мали розвиток, відповідальні за ці події та постраждали у них.

Те що пов'язує сюжет літературознавчий і телевізійний – це події, теми, що розгортаються в обох випадках. На відміну від літературознавчого трактування поняття «сюжет», його журналістикознавче тлумачення у телевізійній практиці є ближчим не до змісту, а до форми. Тобто, за формою це може бути сюжет, а за змістом і репортаж з місця події, і портретний нарис.

У практиці ВВС є тільки одне поняття для назви того, що в українській журналістській науці розділене на репортаж, огляд, нарис, тощо, це поняття – package. **Package** (*англ.*) перекладають як певну «кількість запакованих речей – невеликого розміру чи просто перев'язаних», упаковка, зовнішнє оформлення [7]. Одне зі значень – сукупність взаємозалежних чи пов'язаних змістів, у цьому значенні, зокрема і радіо- чи телесеріал, що пропонують до продажу, як готову програму за суму, що виплачується за один раз.

© Симоніна Н. В., 2013

На перший погляд – нічого спільного з телевізійним сюжетом. Але якщо взяти за основу «package» як зовнішнє оформлення, виходить форма будь-якого предмета, зокрема і твору. Якщо розглянути значення «package» як «сукупність взаємозалежних чи пов'язаних змістів» з точки зору телевізійного твору – то й виходить такий телевізійний сюжет за формою, в якому змісти пов'язані між собою. Тому поняття «package» цілком може застосовуватися до того, що є телевізійним сюжетом. До того ж, практики ВВС не замислюються, як називати той чи інший елемент програми, не шукають визначення жанру, в якому він повинен бути створений. Є формат програми і сюжет повинен відповідати її формату.

Традиційна пострадянська журналістська наука виділяє такі жанрові форми у телевізійній інформаційній практиці як репортаж, повідомлення, звіт. Головна жанрова форма інформаційних жанрів – репортаж, що у свою чергу поділяється на подієвий і тематичний (проблемний, провокований).

Втім, у розумінні журналіста-практика сюжет і репортаж фактично не відрізняються. У такому разі варто вести мову про сюжет як форму, а про репортаж і репортажність – як метод збирання і викладу інформації. За своєю суттю репортаж з місця події і подієвий сюжет не відрізняються.

Тематичний репортаж взагалі має невелике відношення до жанрової форми репортажу як такої, оскільки в центрі уваги тематичного репортажу – тема – нова, актуальна, цікава, але не подія. І тут навіть більше, ніж у випадку з репортажем подієвим, йдеться про репортажність як метод збирання інформації.

Репортажність – полягає в тому, що знімаю те, що бачу. Є подія – є її зображення, «картинка», є причетні люди – є інтерв'ю з ними (фрагменти інтерв'ю – синхрони). Деякі програми, не так програми новин, як програми розважального формату, розуміють поняття репортажності буквально і застосовують так званий метод знімання MTV – тобто рухомою камерою: оператор з камерою рухається разом з журналістом та героями сюжету, що створює враження, ніби подія відбувається тут і зараз. Такий метод часом застосовують і в програмах новин, коли журналіст знає, щоб показати, як йому заборонили доступ до того чи іншого об'єкта знімання.

Проблемний репортаж, як і провокований (поява знімальної групи стає подією, навколо якої розгортаються інші події), теж цілком можна назвати сюжетним. Саме тому, швидше за все, варто говорити про репортажність як метод збирання інформації, підготовки інформаційного сюжету чи сюжету для програми

новин. Загалом, варто запропонувати такі визначення і класифікацію форм, що існують у телевізійній журналістській практиці.

Сюжет на телебаченні (відеосюжет) – телевізійний журналістський матеріал, що передбачає такі обов'язкові елементи: відеоряд з інтершумом, закадровий текст журналіста, синхрони (фрагменти інтерв'ю з причетними особами). Додатковий елемент – стенд-ап журналіста. Відеосюжет є складовою частиною телевізійної програми і не може існувати як самостійний телевізійний продукт, на відміну від фільму документального, телевізійного, художнього. Винятком можуть бути сюжети, графічно оформлені відбивками на початку і наприкінці, наприклад, «рекламний сюжет». Будь-який журналістський матеріал, що містить ці обов'язкові елементи, можна назвати сюжетом, що і роблять практики телебачення. Хронометраж інформаційного сюжету 2–2,5 хв., якщо тема вимагає більш глибокого розкриття, максимальний хронометраж – 3 хв.

Різновиди інформаційних сюжетів:

- подієвий;
- тематичний, проблемний;
- провокований.

Але застосування терміну «сюжет» як поняття-форми до всіх жанрів не виключає існування репортажу, зокрема і як жанру, і як методу збирання інформації.

«Термін **репортаж**» походить від *фр.* reportage і *англ.* report, що означає «повідомляти». Спільний корінь цих слів – латинський: reporto (передавати)» [8, 191]. Репортаж – телевізійний журналістський матеріал, що оперативно повідомляє про подію і передбачає такі обов'язкові елементи: відеоряд з інтершумом, закадровий текст і стенд-ап журналіста, синхрони (фрагменти інтерв'ю). За формою репортаж – теж сюжет. Відповідно, подієвий сюжет і репортаж – поняття тождісні. До того ж, якщо у репортажі апіорі висвітлюється подія, то «подієвий репортаж» перетворюється на «подієву подію», що є по суті своїй терміном-тавтологією. Поняття «подієвий репортаж» вживають на ознаку в класичній літературі з журналістикознавства: «У подієвому репортажі визначною є сама подія, послідовність її розвитку» [8, 193]. На нашу думку, до репортажу варто зарахувати все, що пов'язано з подією, але не називати репортаж подієвим. Краще в такому разі застосувати термін «подієвий сюжет». Хронометраж репортажу – 1,5–2 хв.

Подієвий сюжет – телевізійний журналістський матеріал, що повідомляє про подію та розкриває її сутність. Подієвий сюжет містить всі елементи, властиві інформаційному сюжетові.

Тематичний сюжет, саме сюжет, а не тематичний репортаж, тому що сюжет може бути на

певну тему, але не бути при цьому репортажем, тобто, повідомленням з місця подій. Наприклад, на тему «Підвищення цін на залізничні квитки» подієвим буде сюжет-звіт із засідання «Укрзалізниці», де було ухвалено таке рішення (що в принципі є нецікавим для телебачення, оскільки має «бідну» картинку). А тематичним буде сюжет, в якому будуть показані каси, де продаються квитки, черги біля кас, залізничний вокзал, поїзди, синхрони пасажирів та чиновників «Укрзалізниці». І цей сюжет не можна назвати подієвим, тому що в ньому журналіст не обмежується повідомленням, а розкриває тему, досліджує її. Водночас, журналіст застосовує репортажний метод збирання інформації.

Проблемний сюжет є підвидом тематичного сюжету. Загалом, можна поставити знак рівняння між тематичним і проблемним сюжетами, оскільки тема, гідна появи у випуску новин, повинна бути проблемною, в іншому разі немає сенсу в її появі в ефірі, вона не буде актуальною, не заціпає інтереси широкого кола глядачів.

Провокований сюжет – походить від «провокований репортаж», що визначає як подію прибуття на місце знімальної групи. Журналіст пропонує певні обставини і провокує на певні дії.

Приклад 1. Органи місцевої влади вирішили побудувати дорогу земельною ділянкою, що належить сільській родині. Приїзд знімальної групи стає подією для людей, задіяних у конфлікті, провокує їх на емоційні заяви та дії, виклад різними сторонами конфлікту власної версії ситуації, що склалася.

Приклад 2. Знімальна група зафіксувала порушення правил дорожнього руху автомобілем Київського міського голови. З відеозаписом цієї події журналіст звертається до представників ДАІ з проханням прокоментувати цей інцидент, виявити ознаки порушень, притягнути винного до відповідальності, в ДАІ обіцяють дати відповідь. Сюжет має другу серію: після перегляду відеоплівки представники правоохоронних органів повідомляють журналістові про те, що його відеоматеріал не може бути представлений як доказ. Якби не ідея журналіста привернути увагу до порушень правил дорожнього руху представниками влади, представники ДАІ не звернули б уваги на інцидент і не коментували б його. У цьому разі порушення правил чиновником стало подією через появу знімальної групи, що зафіксувала цей факт.

Провокований сюжет є містком між репортажем та розслідуванням, між інформаційним жанром та аналітикою.

Для всіх сюжетів усіх жанрів (інформаційний, аналітика, публіцистика) обов'язковими є такі елементи:

- відеоряд;
- інтершум;
- підводка;
- закадровий текст журналіста;
- синхрон (синхрони).

А от набір обов'язкових елементів є різний для кожної групи жанрів. Наприклад, стенд-ап журналіста є не обов'язковим для інформаційного сюжету, частіше обов'язковим, ніж не обов'язковим для аналітичного сюжету – аудиторія повинна бачити людину, яка претендує на прогнози та висновки, що формує інший рівень довіри до телевізійного матеріалу, і зовсім не обов'язковим стенд-ап є для художньої публіцистики.

Хронометраж сюжету може бути від 30–40 секунд у програмах новин до 5–7 хв. в аналітичних, 10–15 хв. у публіцистичних, художньо-публіцистичних програмах. Великий хронометраж сюжету наближає його до фільму (документальний, телевізійний). Втім, за визначенням, фільмом можна назвати лише продукт, що може існувати самостійно, оформлений початковими і кінцевими титрами [3]. Зазвичай телевізійний сюжет – це простіша форма, ніж документальний фільм з точки зору глибини розкриття подій, фактів та явищ. Сюжет ближчий до подієвості, документальний фільм – до образного осмислення та аналізу дійсності. Так званий «репортажний кадр» – те, що фіксує камера, є, власне, документальним матеріалом. Тоді як у документальному кіно сам репортаж може бути лише частиною документального фільму.

На користь застосування поняття «сюжет» щодо телевізійного матеріалу свідчить відсутність суперечностей в етимологічному трактуванні поняття, що визначає форму, в межах якої розвиваються події, дії, теми. Застосування поняття «сюжет» в інформаційному жанрі замість «репортаж» вносить зрозумілість щодо форми «тематичного» і «проблемного» сюжетів: все, що має відношення до події, – репортаж або подієвий сюжет, решта – сюжети (тематичний, проблемний, провокований), оскільки за своєю суттю вони можуть і не містити інформації про подію, тому їх не можна назвати репортажем. Водночас застосування поняття «сюжет» не перекреслює поняття «репортаж», але його варто вживати здебільшого у розумінні методу збирання інформації і стилістики закадрового тексту.

Застосування поняття «сюжет» у сучасному українському журналістикознавстві вирішує такі завдання:

1. Як термін і поняття, що активно застосовується у телевізійній практиці, зближує теорію і практику.

2. Робить внесок у систематизацію телевізійної термінології.

3. Дає визначення телевізійній формі, в якій складно визначити жанрову приналежність через активне змішування жанрів, стирання меж між ними.

4. Наближає українську журналістську науку до теорії і практики журналістики європейської.

Розв'язання цих завдань сприятиме активному розвитку українського журналістикознавства, зростанню авторитету української журналістської науки серед журналістів-практиків, дозволить прискорити процес інтеграції української науки в європейське наукове середовище.

1. *Куляс І.* Ефективне виробництво теленовин: стандарти інформаційного мовлення; професійна етика журналіста-інформаційника : практич. посіб. [для журналістів] / І. Куляс, О. Макаренко. – К. : Вид-во ХББ, 2006. – 120 с.

2. *Недопитанський М.* Тележурналістика: досвід, проблеми, стратегії : навч. посіб. / Микола Недопитанський. – К. : ДП Газетно-журнальне вид-во М-ва культури і туризму України, 2009. – 144 с.

3. *Етимологічний словник української мови* : в 7 т. / [уклад. О. Мельничук та ін.]. – К. : Наук. думка, 1983. – Т. 5.

4. *Словник іншомовних слів* [Електронний ресурс]. – URL: rozum.com.ua.

5. *Геращенко Л. Л.* Конфликт в отечественном документальном кино 90-х гг. : дис. ... канд. искусствовед. : 17.00.03 / Геращенко Лариса Леонидовна. – М. : Москва, 2003. – 233 с.

6. *Кино* : энцикл. слов. / [гл. ред. С. И. Юткевич, редкол.: Ю. С. Афанасьев и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1986. – 640 с.

7. *Oxford Russian Minidictionary* / [ed. by D. Thompson]. – Oxford University Press, 2006.

8. *Кузнецов Г. В.* Телевизионная журналистика : учебник / Г. В. Кузнецов, В. Л. Цвик, А. Я. Юровский. – 4-е изд. – М. : МГУ ; Высшая школа, 2002. – 304 с.

Подано до редакції 12. 11. 2012 р.

Symonina Nataliya. «Item» as a form of journalistic television material.

It is highlighted the issue of use of the term «item» as a form of journalistic television material. From the point of view of generalization of etymology of the term «item», its literary and artistic use, broad use of the concept in the practice of international TV channels as well as through the prism of practical use of the concept in the offices of the Ukrainian television programs, the arguments are presented in favor of legalization of the term «item» in the Ukrainian journalism science for TV broadcasting. It is considered the use of the term «item» in the context of existing terminology, in particular the concept «TV report». It is presented also the definition of the term «television plot» (video plot). It is outlined the use of television tools which are specific for the items of different genres (informational, analytical, artistic and journalistic ones).

Keywords: television, item, report, video series, journalism genres.

Симонина Н. В. «Сюжет» как форма журналистского телевизионного материала.

Освещена проблема использования термина «сюжет» как формы телевизионного журналистского материала. С точки зрения обобщения этимологии термина «сюжет», его литературоведческого и искусствоведческого использования, широкого применения понятия в практике мировых телеканалов, а также сквозь призму практического использования понятия в редакциях программ украинского телевидения, приведены аргументы в пользу легализации термина «сюжет» для украинской журналистской науки, в частности для телевидения. Рассмотрено использование термина «сюжет» в контексте существующей терминологии, в частности понятия «телевизионный репортаж», выведено определение понятия «сюжет на телевидении» (видеосюжет). Очерчено использование телевизионных инструментов, характерных для сюжетов разных жанров (информационный, аналитический, художественно-публицистический).

Ключевые слова: телевидение, сюжет, репортаж, видеоряд, журналистика, жанры.